

Nieuws uit de Friese natuurterreinen

Staatsbosbeheer, Vereniging It Fryske Gea en Vereniging Natuurmonumenten berichten over ontwikkelingen in de Friese natuur.

Vlottende bies in Twijzelmieden

Vlak bij Twijzel liggen de Mieden, een karakteristiek stukje Fryslân met houtwallen elzensingels, voedselrijke graslanden, schraallanden, sloten en pingoruïnes. Op de voedselrijke graslanden ten noorden van de Miedwei probeert Staatsbosbeheer een natuurlijke ontwikkeling op gang te laten komen. Het streven is om hier een gebied te laten ontstaan met open water, (broek)bos en grasland. Om dat te bereiken is een deel van de voedselrijke bouwvoor afgegraven. Plaatselijk beginnen Elzen voorzichtig op te slaan en op de geplagde grond vestigt zich een ijle graslandvegetatie. Op sommige plekken komen ondiepe waterplassen tot ontwikkeling. Hier werd in 2006 en 2007 op twee plekken Vlottende bies *Eleogiton fluitans* aangetroffen.

Vlottende bies is een kensoort van de Associatie van Vlottende bies, een plantengemeenschap van voedselarme wateren die meestal niet hydrologisch geïsoleerd zijn. Ze staan in contact met het grondwater of er wordt water ingelaten. De gemeenschap kan zich sterk uitbreiden in de nieuw gegraven poelen en sloten, op voorwaarde dat het fosfaatgehalte van het water laag blijft. De ontstaanswijze is vaak antropogeen. In de jaren vijftig van de vorige eeuw dook de gemeenschap op in nieuw gegraven ruilverkavelingsloten in Fryslân. Bij regelmatig baggeren kan de associatie tientallen jaren standhouden, vooral in lichte schaduw, mits de standplaats gevrijwaard blijft van vermessing, verzuring en verdroging. Zonder baggeren treedt op onbeschaduwde standplaatsen een snel verlopende successie op naar gemeenschappen van vooral de Rietklasse. Bij vermessing van het water ontwikkelen zich gemeenschappen van de Eendenkroos-klasse en de Tandzaad-klasse.

De Associatie van Vlottende bies is meestal vrij soortenarm en Vlottende bies aspectbepalend. De plant kan een groot deel van de waterlaag opvullen en bij kortstondig droogvallen dichte matten vormen. In Nederland is de Associatie van Vlottende bies nagenoeg beperkt tot de pleistocene districten. Plaatselijk komt het ook voor in het Laagveendistrict en op de Waddeneilanden. De Associatie van Vlottende bies komt voor in niet-geïsoleerde wateren, wat betekent dat bufferstoffen gewoonlijk worden toegevoegd en de kans op verzuring gering is;

Opmerkelijke waarnemingen in terreinen in Súdwest-Fryslân

Oranje springzaad *Impatiens capensis* Deze nieuwkomer, afkomstig uit Noord-Amerika, heeft zich enkele jaren geleden in ons land gevestigd (o.a. in het Amsterdamse Bos). Het is een eenjarig kruid uit de balsemienfamilie, dat van juni tot oktober bloeit. De soort is in de nazomer van dit jaar, voor zover bekend voor het eerst, ook in onze provincie aangetroffen en wel op zes locaties. Medewerker W. van der Ley ontdekte de eerste groeiplaatsen. In haar oorspronkelijke verspreidingsgebied

staatsbosbeheer

Vlottende bies is een tamelijk onopvallende plant die kenmerkend is voor de Associatie van Vlottende bies. foto: A.C. Hoegen

vermessing blijft echter wel een bedreiging. In sloten en poelen kan de gemeenschap in stand worden gehouden door de watergang jaarlijks te schonen of door het substraat periodiek weg te baggeren.

Het is de vraag of de pioniergemeenschap bij Twijzel zich langdurig kan handhaven. De doelstelling is hier een complex van open water, grasland en (broek)bos, waardoor de dynamiek gedempt zal worden. Menselijk ingrijpen zal tot een minimum beperkt blijven. Vermesting door watervogels die massaal op de waterplassen afkomen zal een ongunstig effect hebben op de gemeenschap. Het kleinschalig bevorderen van pioniermilieus in de Twijzelmieden biedt mogelijk perspectieven voor deze interessante plantengemeenschap.

Berco Hoegen
Boswachter Inventarisatie en Monitoring
Staatsbosbeheer regio Noord

groeit de plant vaak langs kreken en op vochtige plaatsen. In Fryslân werd het Oranje springzaad vrijwel steeds aangetroffen langs meeroevers, met vele tientallen exemplaren tegelijk.

De vindplaatsen zijn de oeverlanden van de Fluessen in It Heidskip bij de Koaidyk en bij de Lange Hoek bij Gaastmeer, bij de Witte en Zwarte Brekken, op vier plekken op het eiland Krite en in de Grutte Westpolder, en bij het Sneekermeer, langs het Potskar op meerdere plekken en op het schiereiland de

Grutte Griene op minimaal drie plekken. Het betreft allemaal toevallige vondsten en er is niet gericht naar de soort gezocht. Ongetwijfeld zullen er elders langs meeroevers nog meer groeiplaatsen zijn.

Oranje springzaad

foto: Teddy Dolstra

Stijve moerasweegbree *Baldellia ranunculoides* In een recent gegraven slootje in de Heanmar bij Koudum stonden 18 exemplaren van deze interessante kwelindicator. In de nabijheid groeiden soorten als waterbies, kranswier, Grote lisdodde en Drijvend fonteinkruid. De soort is in Nederland zeldzaam en staat als bedreigd op de Rode Lijst. In duinvalleiplasjes op de Waddeneilanden komt Stijve moerasweegbree wat algemener voor.

Goudknopje *Cotula coronopifolia* Een nieuwe groeiplaats met duizenden exemplaren van deze pioniersoort werd ontdekt aan het Sneekemeer, op het eiland Lytse Griene. Langs de

Fluessen, in de Samenvoeging bij Koudum, komt Goudknopje al sinds 2002 voor. De soort komt oorspronkelijk uit Zuid-Afrika en werd in 1972 in Nederland gevonden, het eerst in zuidelijk Flevoland. Goudknopje komt voor op brakke tot zilte klei- en veengronden, die 's winters onder water staan en zomers niet te ver indrogen. Verspreiding van het zaad vindt waarschijnlijk plaats via water- en oevervogels die de vruchten met de modder aan hun poten meenemen.

Wespspin *Argiope bruennichi* Deze 'klimaatindicator', ook wel Tijgerspin genoemd, was in augustus soort van de maand (een project van de Verenigde Organisaties Flora en Fauna-onderzoek). Toen werd de soort door J. Tysma op de Wyl-demerk en in een nieuwe bosaanplant van Staatsbosbeheer in Gaasterland gevonden. De soort komt van oorsprong uit het Middellandse Zeegebied, maar heeft zich de laatste jaren (mede door de warmere zomers) naar het noorden uitgebreid en komt tegenwoordig in grote delen van Europa voor. De naam is vooral te danken aan het forse vrouwtje (tot 15 mm), dat een zwart achterlijf heeft met opvallend helder witte en gele banden. De spin kan bijten, maar de beet is voor mensen ongevaarlijk.

Rupsendoder *Cordyceps militaris* Van deze minder algemene paddenstoel, waarvan de schimmel parasiteert op ondergrondse poppen of rupsen van vlinders, bleken er een twintigtal in het gazon voor het kantoor van Staatsbosbeheer in Oudemirdum te staan. De soort heeft een oranjegeel, tongvormig vruchtlichaampje.

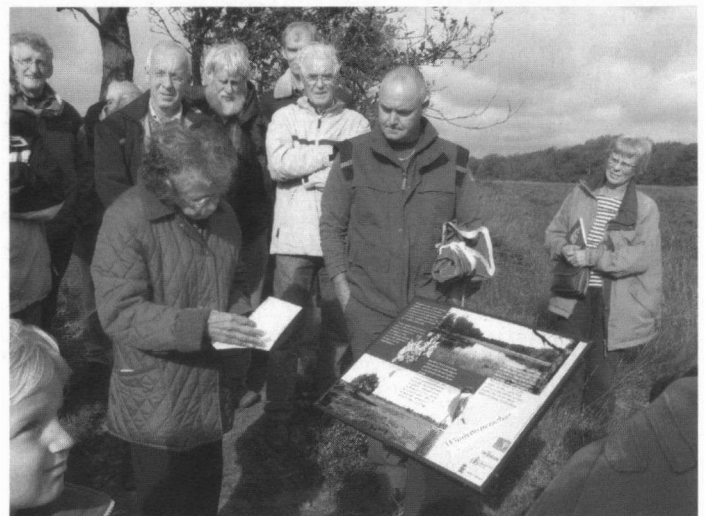
Sjoerd Bakker

Boswachter Inventarisatie en Monitoring
Staatsbosbeheer Súdwest-Fryslân

Een woordendal bij Wijnjewoude, vernieuwde 'poëzroute' in het Wijnjeterperschar

Dat kunst en natuur vaak goed samengaan, daar zijn veel mensen het wel over eens. Toch tref je die combinatie in de praktijk nog maar zelden aan. In 1994 werd een poëzieroute geopend in het Wijnjeterperschar. Langs de route stonden panelen met (veelal aan natuur gerelateerde) gedichten. Omdat deze panelen aan vernieuwing toe waren, besloot Staatsbosbeheer om de route door 'het woordendal', zoals Frank Leerenveld dit bij de opening treffend typeerde, in samenwerking met Tresoar, it Skriuwersboun en de gemeente Opsterland, geheel te vernieuwen. Niet alleen met nieuwe gedichten, maar ook met een moderne toevoeging in de vorm van MP3-bestanden. Dit laatste stelt bezoekers in de gelegenheid de gedichten tijdens de wandeling ook te beluisteren, terwijl ze worden voorgelezen door de dichter zelf. Een bijzondere ervaring.

Op vrijdag 12 oktober werd de vernieuwde route geopend door de 86-jarige dichteres Tiny Mulder, samen met wethouder Klaas de Boer van cultuur in Opsterland. Bij de selectie van de vijftien nieuwe gedichten werd gelet op het thema natuur, maar werd tevens rekening gehouden met de beschikbaarheid van

Opening van de vernieuwde poëzieroute in het Wijnjeterperschar door dichteres Tiny Mulder.

foto: Sietske Rintjema

originele geluidsopnamen uit het archief van Tresoar. Bijzonder is de drietaligheid: er zijn Nederlandse, Friese en Stellingwerfse gedichten te vinden. Deelnemende dichters zijn: Aukje Wijma, Elske Feikje van der Berg, Hanny Michaelis, Job Degenaar, Johan Veenstra, Joop Boomsma, Klaas Jager, Lida Dykstra, Meindert Bylsma, Rutger Kopland, Theun de Vries, Tiny Mulder en Tjitske Jansen.

We raden iedereen aan de vernieuwde route eens te lopen. Niet alleen omdat de gedichten zo mooi zijn, maar ook omdat

het Wijnjeterperschar toch wel een bijzonder natuurgebied is in het beekdal van het Koningsdiep, waar elke natuurliefhebber eens geweest moet zijn.

Van de route is een bundel verschenen die verkrijgbaar is bij de lokale VVV-kantoren, de Afûk-boekhandel en bij Tresoar in Leeuwarden (prijs: € 2,50). Bij de VVV zijn ook MP3-spelers te leen waar de geluidsbestanden op staan. De geluidsbestanden en de teksten zijn ook thuis al te downloaden van de website van Staatsbosbeheer (www.staatsbosbeheer.nl).

Vooroevers De Fluessen

Eerder berichtte It Fryske Gea in Twirre over haar voornemen om vooroevers voor de afkalvende oever van de Bûtlannen langs de Fluessen aan te leggen. Die werkzaamheden zijn inmiddels in volle gang. Het afgelopen jaar hebben we in twee delen een houten damwand in het water aangebracht. Momenteel is de provincie bezig om achter deze damwand 'bagger' aan te brengen.

Het woord bagger roept vaak negatieve associaties op. Het gaat hier evenwel om gegarandeerd schoon zandig materiaal dat vrijkomt bij het uitdiepen van vaarwegen. De damwanden zijn nodig om te voorkomen dat het materiaal terugvloeit naar de meerbodem, nog voordat het door plantenwortels wordt vastgehouden.

In de fase van het aanbrengen van de bagger steekt de damwand circa 20 cm boven het water uit. Komend voorjaar wordt deze, na afronding van de werkzaamheden, circa 10 cm onder de waterlijn afgezaagd. Vanaf deze damwand zal de vooroever geleidelijk oplopen, in eerste instantie nog onbegroeid. Na zetting zal hier na verloop van tijd vooral Riet op gaan groeien.

In het afgelopen jaar is ook de detailontwatering in enkele delen van de Bûtlannen verbeterd. Dit was nodig in verband met de effecten van de nabijgelegen waterwinning in de Noordwolderpolder. Vooral de begreppeling en de aankoppeling met de af-

Aanleg van houten damwand in de Fluessen foto: Hans Pietersma

voersloot is verbeterd, zodat er voortaan geen regenwater meer op het maaiveld stagneert.

Henk de Vries
It Fryske Gea

Otter uitgezet in Rottige Meente

Eind november is voor de dertigste keer een Otter uitgezet in Nederland, deze keer in natuurgebied de Rottige Meente. Naar schatting leven er momenteel ruim twintig Otters in Nederland. Het uitzetten van Otters is nog steeds nodig om voldoende genetische variatie in de populatie te houden. Aangenomen wordt dat een populatie van circa veertig dieren pas voldoende groot is om zelfstandig te overleven. Het is niet eenvoudig om jonge Otters van de juiste genetische afkomst te verkrijgen. De Otters mogen ook niet al te zeer gewend zijn aan mensen, omdat ze zich in Nederland zelfstandig in het wild moeten kunnen redden. De Otter die in de Rottige Meente is uitgezet is afkomstig uit Zweden.

De Otters die nu leven in De Wieden, De Weerribben en de Rottige Meente blijken in uitstekende conditie te zijn. Er is ruim voldoende voedsel aanwezig, de waterkwaliteit in het leefgebied is goed en de Otters blijken zich snel voort te planten. Vrouwtjes krijgen op een leeftijd van twee jaar al jongen. Inmiddels is een derde generatie Otters aanwezig in het gebied. Het verkeer blijft de grootste bedreiging voor de Otter in Nederland. Maatregelen als het plaatsen van rasters langs wegen en tunnels onder wegen blijken echter tot resultaten te leiden. Uit onderzoek van onderzoeksinstituut Alterra blijkt dat Otters in toenemende mate gebruik maken van tunnels in het uitzetgebied.